

РЕЦЕНЗІЯ

рецензентки, к.пед.н., доцентки Солодовник Тетяни Олександрівни
на дисертаційну роботу **Жушми Тетяни Віталіївни**
«Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у
закладах вищої освіти»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Аналіз дисертаційного дослідження Жушми Тетяни Віталіївни на тему «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти», що представлено для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає можливість зробити комплексний висновок щодо його актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень та висновків, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної значущості роботи.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

В сучасних умовах трансформації освіти професійна діяльність викладачів вищої школи зазнає суттєвих змін і потребує, окрім виконання традиційних функцій, таких як навчально-методична, організаційна, виховна, науково-дослідна, опанування нових освітніх технологій та інформаційних засобів навчання, нових взаємовідносин між викладачем і студентами, що ґрунтуються на демократичних засадах, відповідності світовим стандартам і вимогам до особистості педагога, наявності інтелектуального, духовного та культурного потенціалу.

Для розв'язання цих складних завдань сучасному викладачу необхідно володіти не тільки професійною компетентністю й бути обізнаним у своїй галузі знань, а й володіти лідерськими якостями, щоб стати наставниками та інноваторами освітнього процесу, допомогти студентам віднайти свій життєвий й професійний шлях, сформувати активну громадянську позицію та відповідальність за результати власної діяльності, дії та вчинки перед суспільством та країною. Таким чином, можна стверджувати, що дослідження

формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти є актуальним для сучасної педагогічної науки та практики.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження є складовою досліджень у межах наукової школи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») «Формування особистості лідера в науці, освіті, бізнесі». Дослідження виконано згідно з науково-дослідною темою кафедри «Теоретико-методичне забезпечення розвитку освітнього лідерства в умовах інформаційного суспільства», у межах якого здобувачкою обґрунтовано важливість формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи та представлені практичні рекомендації розвитку цих якостей у процесі їх професійної підготовки.

3. Наукова новизна одержаних результатів

З огляду на актуальність теми, її наукову розробленість, авторка визначає предмет, об'єкт, завдання дослідження, коректно формулює гіпотезу. Щодо оцінки наукової новизни та теоретичного значення здійсненого дослідження, то необхідно зазначити, що в дисертації вперше виявлено та обґрунтовано педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти; *уточнено* сутність поняття і структуру лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи; *подальшого розвитку набули* критерії та показники сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи.

Робота має логічну і послідовну структуру, повністю охоплюючи головні складові досліджуваної проблеми. Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження, послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора на теоретичному, соціальному та практичному рівнях. Висновки дослідження відповідають кожному із завдань і забезпечуються відповідними структурними матеріалами.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Практичне значення дослідження полягає у визначенні показників й засобів діагностики рівня сформованості лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи, у теоретичному обґрунтуванні та впровадженні у навчальний процес педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи, у розробці навчальних програм, підручників, навчально-методичних посібників, тренінгових занять, які можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти для удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти.

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором

За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано 16 наукових праць, з них у фахових наукових виданнях України – 5; матеріалах доповідей на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 11. Результати аналізу публікацій Жушми Т.В. засвідчують повноцінне висвітлення у них основних положень і результатів дисертаційного дослідження.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Робота Жушми Т.В. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

У вступі дисертаційної роботи коротко викладені обґрунтування актуальності теми, ступінь її дослідженості, зв'язок з науковими програмами, планами, мета і завдання дослідження; наводиться наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, особистий внесок автора та інші питання, що представляють предмет захисту.

У першому розділі «Теоретичні засади формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» дисертанткою проаналізовано основні поняття дослідження: «лідер», «лідерство», «лідерські якості». Визначено сутність лідерських якостей майбутнього педагога вищої школи як соціально-психологічної властивості особистості, які обумовлюють успішну організаційну діяльність, здатність ефективно впливати на інших людей та приймати оптимальні рішення задля ефективного викладання та удосконалення освітнього процесу вищої школи.

Уточнено структуру лідерських якостей майбутнього педагога вищої школи, яка містить наступні компоненти: мотиваційно-особистісні, що обумовлюють спрямованість та схильності особистості; емоційно-інтелектуальні, які характеризують ставлення особистості до ситуацій, що виникають, та використання розумових здібностей для пізнання та управління навколишнім середовищем; організаційно-управлінські, наявність яких передбачає здатність діяти упорядковано та узгоджено з поставленими цілями та планами; комунікативно-соціальні, що відображають ефективну передачу та одержання інформації та здатність до співпраці якості.

Другий розділ «Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи» присвячено теоретичному обґрунтуванню та практичній реалізації педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти.

Автором визначено методологічні підходи формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи, а саме: системний, гуманістичний, діяльнісний, та дидактичні принципи: принцип систематичності; самостійності; безперервності освіти; інтенсифікації; професійної спрямованості; зворотного зв'язку.

Визначені педагогічні умови: мотивація студентів до формування лідерських якостей для забезпечення їх зацікавленості проявити свій потенціал та досягти успіху у майбутній професійній діяльності; систематична рефлексія студентів, спрямована на самоспостереження, самопізнання та

самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення; застосування тренінгової технології для цілеспрямованої, поетапної практичної роботи студентів над формуванням лідерських якостей.

Реалізація педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи передбачає мотивацію майбутніх педагогів вищої школи до формування всіх складових структури лідерських якостей, застосування рефлексивних вправ на самопізнання та аналіз прогресу у розвитку якостей, розробку та проведення тренінгу «Формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи», який включав поетапну практичну роботу студентів та складання програми подальшого саморозвитку після завершення тренінгу. Методами реалізації педагогічних умов були: метод проблемного викладу, бесід, дискусій, мозковий штурм, кейс-метод, рольових та ділових ігор, написання есе, тренінгова робота, рефлексивні вправи, метод проєкту.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» описано організацію та проведення експериментального дослідження і здійснено перевірку результативності розроблених педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи.

Достовірність позитивної динаміки змін в експериментальній групі порівняно з контрольною підтверджується методами математичної статистики, що доводить ефективність педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи в закладах вищої освіти.

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів дослідження забезпечується використанням широкого спектру загальнонаукових методів дослідження: теоретичних, емпіричних, математико-статистичних. Відповідно до мети поставлені завдання дослідження, для реалізації яких авторкою

опрацьовано значний обсяг наукової та навчально-методичної літератури українською та англійською мовами. Результати дослідження достатньо апробовані на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертація виконана згідно з вимогами до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, і з дотриманням вимог академічної доброчесності. Отримані результати дають підстави стверджувати, що робота є оригінальним й самостійним дослідженням.

9. Зауваження та побажання до дисертаційної роботи

1. Дисертаційна робота значно би виграла, якби у дослідженні було розкрито, яким чином лідерські якості викладачів вищої школи впливають на академічну успішність здобувачів вищої освіти.

2. У другому розділі дисертації здобувачка для формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи спирається на системний, гуманістичний, діяльнісний підходи. Доцільно було б розширити методологічні засади дослідження й додати також компетентнісний підхід як здатність діяти практично і творчо у різних ситуаціях професійній діяльності.

3. На рис. 2.1 (С. 97) «Реалізація педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів» відображено принципи, їх варто було б розподілити на загальнодидактичні та специфічні.

4. Додатки до дисертації доповнюють роботу, надають багато інформативного матеріалу, зокрема документи про впровадження результатів дисертаційного дослідження, методики діагностики лідерських якостей майбутніх педагогів, результати педагогічного експерименту, проте, на нашу думку, необхідно було навести повну програму тренінгу «Формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи» як методичний інструментарій.

5. Рукопис дисертації містить окремі недоліки семантичного та синтаксичного характеру, друкарські помилки.

Наведені зауваження і побажання в жодному разі не зменшують наукову значущість, теоретичну і практичну цінність дисертації.

10. Висновки

Результати аналізу дисертації, анотацій українською та англійською мовами, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Жушми Т.В. є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить науково обґрунтовані результати, є завершеним самостійним науковим дослідженням, що слугує вагомим внеском у розвиток вітчизняної педагогічної науки і практики.

Отже, враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їх практичну значущість вважаємо, що дисертаційна робота Жушми Тетяни Віталіївни «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, а сама авторка, Жушма Тетяна Віталіївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензентка – кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
ім. акад. І.А. Зязюна Національного
Технічного Університету «Харківський
Політехнічний Інститут»

Тетяна СОЛОДОВНИК

Підпис *доц. Тетяни Солодовник*
ЗАСВІДЧУЮ:
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"
"30" 05 *[Signature]*

ЗІЯЦЕВ Ю. І.